

re-mythologization within the postmodern paradigm in Cristina Peri Rossi's novel The Ship of Fools, the paper tackles the journey in its functional aspect as an alternative to everyday life and offers a take on imaginary nomadism in today's rhizomatic reality.

Key words: *postmodernism, journey motif, rhizome, subjectivity, nomade, Ship of Fools, Cristina Peri Rossi, Joseph Campbell, Gilles Deleuze*

УДК 821.161 «10/12»

Сивець Т. В., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТА МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЧЕРЕЗ АКТУАЛІЗАЦІЮ ЖАНРУ ПРИТЧІ

Стаття присвячена розгляду теоретичного обґрунтування літературного поступу в його основних тенденціях: елітарності та масовості. Мотиваційною складовою, що зумовлює дослідження наукової проблеми, є закономірна тяглість побутування літератури в діалектичному вираженні. Ключовим критерієм розрізнення обрано жанр притчі з усією сукупністю синонімічних художніх моделей.

Ключові слова: *алегорія, елітарна література, масова література, притча, парабола, символ.*

У літературі ХХ століття притча відіграла значну роль. До притчі звертались такі письменники, як Л. Толстой, І. Андреев, Б. Брехт, Ф. Кафка, А. де Сент-Екзюпері, Б. Пастернак, А. Камю, Г. Гессе, Г. Гарсія Маркес, Е. Андієвська, В. Шевчук та ін. У творчому спадку вітчизняних і західноєвропейських письменників ХХ століття зустрічаються притчі, наближені до класичного жанрового зразка, а також складні, синтетичні твори, в яких оповідна стратегія притчі присутня на рівні елементів змістової форми (фабули, системи персонажів, предметного світу художнього твору).

О. Краснов, досліджуючи аспекти сакрального і профанного вираження притчі в російській та західноєвропейській літературах, неодноразово наголошує на розширенні терміна «притча». Вчений відзначає, що притча зі свого чіткого жанрового визначення переростає в «певний індекс» [4, с.1],

яким позначена і суть інакомовних художніх творів, і особливий горизонт читацького очікування, й особлива авторська точка зору на твір.

Тим не менше, у розвитку української літератури притча була особливим жанром, починаючи з доби Середньовіччя, жанром, який міг чи не найкраще вмістити алегорично-символічний спосіб мислення з християнським спектром цінностей. Поява цього жанру вмотивована і закономірна. О. Ночовка зазначає, що філософія в межах давньоруської культури набуває статусу мудрості, тлумачиться не лише як знання справ божественних і людських, а й як життя в істині, як керівництво до дії і як сама дія. Очевидно, що така мисленнева стратегія була не просто новим теоретичним обґрунтуванням, понятійно-логічним осмисленням буття обмеженою кількістю киеворуських книжників, а й «духовно-практичною діяльністю» з прагненням осягнення найвищих морально-етичних ідеалів [5, с.2].

Методологічною базою в дослідженні генезису, специфіки та функціонування жанрових модифікацій притчі, як у західноєвропейській, так і вітчизняній літературно-філософській традиції стали праці С. Аверинцева, Н. Григор'євої, Л. Баткіна, В. Горського, І. Іваньо, Л. Кострюкової, О. Сліпушко, Л. Ушкалова та ін.

Новизна нашого дослідження полягає в детальному розгляді жанрових особливостей притчі, варіювання її літературних модифікацій, актуальності побутування в межах історії розвитку української літератури від Києворуської держави до доби Постмодернізму. Крім того, новаторським видається і те, що розмежування літератури на масову та елітарну до сьогодні було справою теоретиків постмодерністських творів, функціональне призначення для читацької аудиторії розглядалось із позицій співвідношення профанного і сакрального. Відтак, можемо говорити щонайменше про три синонімічні вектори дослідження мотивації звертання до особливого дидактичного жанру: сакральне/профанне, сакральність/деконструкція, масовість/елітарність. З психологічного погляду вивчення літератури – аскетиний (індивідуальний) чи архетипічний (колективний) спосіб представлення дійсності.

Актуальність наукової розвідки аргументується відсутністю комплексного літературознавчого дослідження, пов'язаного зі специфікою побутування визначеного жанру. Монографічні розвідки науковців тяжіють або до філософського осмислення початків розвитку притчі (В. Горський, С. Аверинцев), або спрямовані на означення алегорично-символічно способу письма як закономірного сутнісного наповнення ідеальної для нього форми – притчі (О. Сліпушко, Л. Ушкалов). Це перша спроба теоретичного означення термінологічно-понятійної парадигми у дослідженні генезису жанру притчі від доби Середньовіччя до сьогодні, перспективою якої визначаємо

грунтовне вивчення літературних зразків у контексті опозиційної пари: масова/елітарна функціональна спрямованість.

Д. Чижевський, пропонуючи «теорію хвиль» – бачення розвитку історико-літературних діб – був дуже близьким як науковець до погляду на літературу з позицій масовості та елітарності. Середньовіччя, Символізм та Постмодернізм – це три методи осягнення художньої дійсності, які знаходяться на суміжних екстремумах графічного зображення теорії. Саме ці три методи є чи не найповнішим зверненням до жанру притчі, її специфіки у представленні осмисленості буття. Виходячи із загальних ознак кожного із зазначених історико-літературних відтінків, бачимо спільні: метафорична складність, розмаїття християнських алегорично-символічних образів, подвійний план представлення дійсності (предметний та змістовий) і як наслідок – широкий горизонт очікування естетичної рецепції.

К. Ванхузер, намагаючись означити саме поняття жанру, дає 4 визначення, які певною мірою пояснюють і таку широку спектральність суміжних притчі літературних модифікацій. За словами вченого, жанр – 1) спосіб класифікації літературних форм; 2) когнітивний інструмент для створення світоглядів; 3) засіб навчання, а не просто вираження того, про що люди на і так вже знає; 4) спосіб взаємодії з реальністю та з іншими людьми через слова.

Однією з наскрізних проблем нашої розвідки є представлення іманентного начала притчі як жанру, йдеться про дидактичність та «серйозність», орієнтацію на вдумливого читача. Проте сприйняття притчі як імперативу аскези не зовсім правомірне, оскільки визначати притчу як жанр, що притаманний лише елітарним зразкам літератури не доводиться. Дидактичність як іманентна ознака та алегорично-символічний метод зображення дійсності – це прямі означники підрозділу чарівних казок. Казки представляють архетипічну колективну свідомість, але і відчитування смислів не тотожне у кожного реципієнта, справа у підготовленості, тобто кількісному емпіричному навантаженню. Так, виходячи із іманентної ознаки притчі не можна розмежувати літературні твори із притчовим обрамленням на масові та елітарні, вивчення цієї ознаки лише дає розуміння існування такої кількості суміжних жанрів та понять:

Притча
Аполог, переказ («предание»), сказання, парабола, іносказання, уподібнення, казка, паремія, «притча во язицех».

Намагання збагнути трансцендентний світ істини через опосередкований його конкретно-чуттєвий образ і знак знаходить своє відображення у

вितлумаченні та розумінні світу за посередництвом притчі. Так, за Климентом Смолятичем, існує два шляхи пізнання трансцендентного, божественного світу – «благодатний» і «приточний». «Благодатний» шлях пізнання властивий лише святым та апостолам, яким Христос безпосередньо відкриває таємниці небесного царства. Усім іншим смертним доступний лише «приточний» шлях осягнення світу божественного. «Христос сказав святым ученикам і апостолам: «Вам дано знати тайни царства, а для прочих – притчи», – зазначає К. Смолятич. Виходячи з цього положення, завдання своєї філософії він вбачає в тлумаченні священних текстів «иносказательно и духовно» [3, 184]. Обґрунтований Климентом Смолятичем у «Посланні пресвітеру Хомі» образно-символічний метод філософування, дає нам змогу розглядати його як одного з засновників давньоруської притчової екзегези.

Незважаючи на достатньо велику кількість відтінків у значенні дидактичних жанрів, можемо окреслити 6 основних понять, які розкривають мету нашого дослідження.

Притча – повчальна алегорична оповідь, в якій фабула підпорядковується моралізаційній частині твору. На відміну від багатозначності тлумачення байки у притчі зосереджена певна дидактична ідея.

Парабола (грец. parabola – порівняння) повчальне інакомовлення, близький до притчі жанровий різновид, в якому за стислою розповіддю про певну подію приховується кілька інших планів змісту. В середині структури параболи – інакомовний образ, що тяжіє до символу, а не алегорії.

Алегорія – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями. Алегоричні образи – втілення абстрактних понять, які завжди можна розкрити аналітично.

Символ (грец. symbolon – умовний знак, натяк) – предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища, має філософську змістову наповненість, тому не тотожний знакові.

Інтелектуальна література – художні твори, у яких виявляється схильність персонажів, оповідача, ліричного героя до самоаналізу, до абстрактного мислення. Найтиповішими жанрами інтелектуальної літератури є притчі, філософські романи, медитативна лірика (герметична поезія).

Елітарна література – один з двох потоків сучасного літературного процесу, характеризується інтелектуальною та естетичною ускладненістю, наявністю багатого підтексту, зашифрованою образністю, суттєва роль відводиться літературному і культурному контекстові. Зумовила потребу в активному пошуку освіченого і розвиненого читача.

Масова література (тривіальна) – розважальна й дидактична белетристика, яка друкується великими накладками і є «складовою індустрії культури».

Використовуючи стереотипи масової свідомості й популістську стратегію завоювання публіки, а також примітивізувати художні відкриття «високої» літератури, такі твори передбачають спрощення, комфортне читання.

Таким чином, історія літератури – закономірний процес, який можна і потрібно розглядати під кутом різних наукових теорій. Теорія Д. Чижевського не є виключенням, котра підкріплюється дослідженнями в галузі жанрології. Знаючи про поділ на Раннє і Високе Середньовіччя, Високе і Низове Бароко також можна зробити висновок, що алегорично-символічний метод в своїй генезі прямував таки двома шляхами: масовим та елітарним. Особливо це помітно в представленні повчальних проповідей та ораторсько-провідницьких зразках. Притча стала жанром, який акумулював у собі бінарні риси зображення дійсності, а отже – і прямою формою до втілення символів та алегорій християнського світовідчуття. Амбівалентність самих понять: символ, алегорія, метафора, притча, парабола – зумовила поглиблене вивчення закономірностей їх впровадження в літературних зразках. Тому в наступних дослідженнях ставимо за мету означити, щонайменше, проблему масовості та елітаризму через посередництво притчі в творах киеворуських книжників – Іларіона Київського, Кліма Смолятича та Кирила Турівського. Крім того, обґрунтувати специфіку наукового методу тлумачення визначеного жанру притчі в генетичній спорідненості екзегетики, герменевтики та рецептивної естетики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ванхузер Кевин Дж. Искусство понимания текста. Литературоведческая етика и толкование Писания. Пер. с англ. – Черкассы: Коллоквиум, 2007. – 736 с.
2. Зборовська Ніла Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема//Слово і час. 2014.
3. Златоструй. Древняя Русь. X-XIII вв. М., 1990.
4. Краснов А. Г. Притча в русской и западноевропейской литературе XX века: соотношение сакрального и профанного// Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/pritcha-v-russkoi-i-zapadnoevropeiskoi-literature-xx-veka-sootnoshenie-sakralnogo-i-profanno#ixzz2y6tya0WA>.
5. Літературознавчий словник-довідник // Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Юрій Ковалів. – Т. 1. – К.: Видавничий центр «Академія», 2007. – С. 579.
6. Ночовка О. Притча як особлива форма філософування в давньоруській культурі/<http://www.info-library.com.ua/books-text-11538.html>ПІДРУЧ

Сивец Т.В., магистрант,
Институт филологии КУНУ имени Тараса Шевченко

ПРОБЛЕМА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ И МАССОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ЧЕРЕЗ АКТУАЛИЗАЦИЮ ЖАНРА ПРИТЧИ

Статья посвящена рассмотрению теоретического обоснования литературного развития в его основных тенденциях: элитарности и массовости. Мотивационной составляющей, которая предопределяет исследование научной проблемы, есть закономерная продолжительность пребывания литературы в диалектическом выражении. Ключевым критерием разграничения избрано жанр притчи со всей разнообразностью синонимических художественных моделей.

Ключевые слова: аллегория, элитарная литература, массовая литература, притча, параболa, символ.

Syvets T.V., magister,
Institute of Philology Taras Shevchenko University of Kyiv

THE PROBLEM OF ELITE AND MASS LITERATURE ACCORDING TO ACTUALIZATION OF PARABOLA GENRE

The article is devoted to noticing of theoretical basis in two literary directions: elite literature and mass one. The motive component which causes the research of scientific problem is natural development of existing the literature in dialectical expression. The genre of parabola is chosen as the main criteria for distinguishing with all totality of synonymic artistic models.

Key words: allegory, elite literature, mass literature, parable, symbol.